
חרבת סוסייה

Author(s): ז. ספראי

Reviewed work(s):

Source: *Zion / ציון*, Vol. ב' (תשל"ב), pp. 231-236

Published by: [Historical Society of Israel/](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70051218>

Accessed: 22/11/2011 06:15

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

ח'רבת סוסיה *

מאת זאב ספראי

א

בזמן האחרון נתבשרנו על גילויים חשובים בחירבת סוסיה מדרום מזרח לחברון. דברינו להלן יוקדשו לזהוי אפשרי של מקום זה במקורותינו.

בספר מלחמות היהודים, ס"ד, 235, נזכרים כמה ממפקדי האזור הדרומי: *Ἰωάννη τε καὶ Ἰακώβῳ παιδὶ Σωσᾶ πρὸς δὲ τοῦτοις ἦν Σίμων υἱὸς θαλήου καὶ Φινέας Κλουσώθ* (= יוחנן ויעקב בני סוסא¹ [ויחד עם אלה] שמעון בן תקוע ופנחס [בן] קלוצות"). משמעות הצירוף "בני סוסא" איננה מבוררת מאליה, שכן לא ברור אם הכוונה היא לבני אב ששמו "סוסא" או לבני מקום ששמו "סוסא".

ש' קליין כבר הראה כי במקרא ובתלמוד מופיע לעתים "פלוגי בן פלוגי" במשמעות "פלוגי בן מקום פלוגי"²; כגון — בני גבעון, בני סנאה, מנחם בן סגנא ועוד. אמנם קליין אינו מדבר על צורות כגון אלו בכתבי יוסף בן מתתיהו, אך צורה זו נפוצה בכתובות³ ובאוסטראקונים⁴ ומסתבר כי זו היתה דרך רגילה לציין יחודו של אדם על שם מקומו. יתר-על-כן, בכתבי יוסף בן מתתיהו מצינו מספר דוגמאות⁵ שניתן לפרשן בדרך זו. אמנה כמה מהן:

א. יהודה בין ציפורי⁶ *Ἰούδας τε υἱὸς Σεπφώρου*. ניזה מביא מספר גירסאות

* דברים אלה הנם חלק מעבודה אשר הוגשה לפרופ' מ' שטרן עוד בטרם נתגלו הממצאים במקום.

1 לא ברור האם רק יעקב הוא בן סוסא או גם יוחנן. ר' Niese, Flavii Josephi Operac, על אתר, הע' 1. שם הגירסא היא *παῖσι (=בן)*, ובנוסחאות אחרות שם — *παῖδι (=בני)*. יעקב זה נזכר כמנהיג אדומי עוד מספר פעמים. ראה מלחמות, ד, 521; ה, 250; ו, 92, 148, 380.

2 ש' קליין, ארץ יהודה, ירושלים תרצ"ט, עמ' 232.

3 ראה למשל ספר הישוב, ירושלים תרצ"ו, עמ' 168—169, דוגמאות 2—5. הדוגמה הששית היא *Ἰακώβ Θουθθα* המתפרש כיעקב [בן] תותא, וכן מופיעים תנאים המכונים ברתותא, ומקום זה ידוע לנו ליד עזה; וכבר עמד על-כך ג' אלון, לישובם של כמה ישובים בתקופה התלמודית, מחקרים בתולדות ישראל, ב, תל-אביב תשי"ח, עמ' 98 (ויש להוסיף מראה מקום נוסף המובא אצל F. M. Abel, Le Sud Palestinien d'après la Carte Mosaïque de Madaba. The Journal of the Palestine Oriental Society (=JPOS), v. 4 (1924), pp. 116—117). אך הוא לא קישר זאת לחכם יהודה ברתותא וודאי שלא לכתובת שלא היתה ידועה עדיין. יש לזכור כי ביוונית צורת הסמיכות מבטאת הן את הצורה — בן פלוגי, והן את הצורה — במקום פלוגי.

4 י' דיין, הסקר הארכיאולוגי של מצדה, ידיעות, כא (תשי"ז), עמ' 70, וכן נ' אביגד, כתובות ארמיות, ידיעות, לא (תשכ"ח), עמ' 212—213. "יודן בן צרדיה" המופיע בכתובת הינו כנראה תושב צרדה. וכן עוד דוגמאות.

5 לא כאן המקום לדון בכך בהרחבה. מצאתי למעלה מעשרים דוגמאות בטוחות כאלה.

6 מלחמות א, 648.

7 העיר ציפורי מאוייתת *Σεπφώρει* (מלחמות ב, 56) או *Σεπφόρι* (חיי יוסף, 232). הצורות שהבאתי בצגוף הדברים הינן בסמיכות כמובן.

נוספות המקרבות אותנו לשם זה, כגון — *Σαπεράδιον*; כתיב A מביא *Σαυράλον* בן צריפאי. קשה להכריע בין הגירסאות, אך אף את הגירסה האחרונה ניתן לפרש כמכוונת למקום, צריפין, הידוע היטב במקורותינו.

ב. יהושע בן גמלא — *Γαμάλα*⁸, מגמלה שבגולן או בגליל⁹.

ג. יהושע בן צפא — *Σαυφά*¹⁰ עיר ידועה במקורותינו¹¹.

לדעתי אף סוסייה שם מקום הוא, ותפיסה זו מקבלת חיזוק בגלל עצם הופעת השם השלישי במקור שלפנינו, "שמעון בן תקוע"¹², באחת הנוסחאות¹³. כמו-כן, במאה השלישית, נזכר אחד מתלמידי ר' אסי — חכם בשם "ר' יעקב בר סוסי", ואולי אף כאן הכוונה לשם מקום, ואם כן הוא, אולי הכוונה לחירבת סוסיא¹⁴.

8 מלחמות ד, 160 ועוד.

9 שם זה ידוע אף במקורות תלמודיים שונים.

10 מלחמות ב, 566.

11 מלחמות ב, 70 בלאטינית הגירסא היא Saffo. אבל בקדמוניות יו, 290, הגירסה היא סמפו. ונראה שיש לקבל את גירסת מלחמות. ראה M. Abel, Saffo and Arous, JPOS, v.7 (1927), p. 89f. ש' קליין, ארץ הכותים בזמן התלמוד, ירושלים (של לונץ), כרך י (תרע"ד), עמ' 145. ונראה שהוא הוא המקום המופיע בכתובת מסביבות נצרת (ראה — H Porter, Inscription near Na-zareth, Palestine Exploration Fund Quarterly Statement, 1897, p. 188. אם כי יש גם מקום בשם סופה בגולן.

12 בדפוס הנוסח הוא כתלה — *Καθλα*. אין אמנם כל ראיה לגירסה זו או לגירסה אחרת, מלבד זו שאיננו מכירים שם פרטי מעין זה. גם השם קלוצות *Κλουσώθ* עשוי להיות שמה של חלוצה. בתרגום השבעים חלוצה נכתבת *Καλους* וראה בספר יהודית, פרק א, פסוק ט (וראה בפירושו של י' גרינץ, ספר יהודית, ירושלים תשי"ז, עמ' 78). אבל קשה מאד לחשוב שהישוב האדומי יהודי התרחב בתקופה זו עד מרכזי הנבטים. מצד שני יתכן והיה שם ישוב יהודי מפורז, אך לא כאן המקום לעסוק בשאלה זו.

13 אם נקבל את הגירסה תקוע, תהא בידנו עדות נוספת להבנת השטח ה"אדומי". כידוע התחום האדומי המקורי היה מדרום לקו ציפור — בית צור. רק לאחר כיבושי החשמונאים סופח שטח זה ליהודה. "אדום" היתה גם אחת הטופרכיות שביהודה. איננו יודעים את תחומה המדויק, אבל ברור שהיא הקפה על-ידי עין-גדי ממזרח, וטופרכיות הרודיון ובית גטופה מצפון. אם כן טופרכית אדום שכנה במרכז הרי חברון. אמנם, איננו יודעים בבטחון, האם היתה תקוע שייכת לטופרכית הרודיון או לא, אבל הדעת נותנת שכן. א. בגלל קירבתה להרודיון ובגלל שיקולי גודל מינימלי של הטופרכיה. ב. יש להניח כי הרודיון "ירשה" את מקומה של בירת טופרכיה אחרת, וכי תחומי הטופרכיות לא עברו שינוי מהותי. עד כיבוש אדום, היתה תקוע שייכת לטופרכיה הצפונית, ולמה ישונה דבר זה? וראה גם מלחמות, ד, 518.

נמצאנו למדים כי תחומי הישוב של הציבור האתני המכונה "אדומים", חרג בהרבה מתחומי המקוריים והאדמיניסטרטיביים, והגיע עד לטופרכית הרודיון. אם נכונה הנחתנו זו, מובן מדוע יוספוס, בתארו את נחלת יהודה, אומר: "עלה בגורלו של יהודה אדום העליונה כולה המשתרעת לארצה עד ירושלים והיורדת ברחבה עד הים הסדומי" (קדמוניות ה, 81).

על עצם הזהות "יהודה-אדום" עמד כבר ש' קליין (ארץ יהודה, תל-אביב תרצ"ט, עמ' 249 ואילך), אך העדות מתקופה קדומה זו מעידה על התפשטות האדומים, עד שהמושג אדום הפך לחופף למושג יהודה. בקטע שלפנינו הדגש הוא על אדום בניגוד ליהודה, אם כן זה היה הבסיס לזהות שבין אדום ליהודה, ולפנינו תופעה נוספת של "השתלטות אדום על יהודה", שלב אשר הכשיר את הרקע לזהות הנזכרת, ויחד עם זה, כאן אין מדובר בזהות זו אלא בהתרחבות האזור האדומי על חשבון האזור המכונה יהודה.

14 יש עוד מקומות בארץ אשר נקראו בשם זה. האחד הוא סוסיאת אשר ליד הכנרת. גם במדרש יסעו פ"ב (ראה ב', לאוטרבך, מדרש ויסעו, ספר הזכרון לצבי הירש חיות, וינא תרצ"ג, עמ' 14

אם סוסה זו שיוסף מזכירה היא מקום, קרוב להגיה שחירבת סוסיה המצויה בבירור בתחום אדום, מדרום מזרח לחברון, היא "סוסה" שלפנינו.

ב

במלחמות ¹⁵ ובקדמוניות ¹⁶ נזכר המבצר "ריסה". ניזה גורס תריסה, ומכאן שיער קליין ¹⁷ כי יש לזהות מבצר זה עם כפר חרסה מדרום לחברון. אך בסקר הארכיאולוגי האחרון לא נתגלו בכפר שרידים מתאימים ¹⁸, יסטרוב, במילונ ¹⁹, עמד על-כך כי ריסא קשור למושג סוס: "שער הסוסים" (ירמיהו לא, לט ועוד), מתורגם "ריסא דמלכא" ²⁰. מכאן ש"ריסא" עשוי להיות כינוי מאוחר לביטוי המקראי "עיר רכב", ובעיקר למונח "היפודרום". במקום זה ניהל הורדוס קרב מאסף נגד רודפיו, ומשם פנה לערב עם רוב כוחו, ושלח חלק מכוחו למצדה.

כמדומה ש"ריסא" זו וחירבת סוסיה שלנו חד הם. שכן, לבד מן הקירבה במשמעות השם, מיקומה של חירבת סוסיה מתאים לתיאור זה.

לכאורה ניתן לטעון כי זיהוי על סמך משמעותו הפרסית של השם, ושימושו הארמי של הביטוי איננו ראיה מספקת. ואמנם, לעתים, אין ללמוד דבר מהיחס שבין שם לתרגומו. אך להלן ננסה להראות כי זהות זו היתה רווחת בשפת היום-יום ואף בפירושים טופוגראפיים, וכי המושג ריס(א) חפף להיפודרום-בית-סוסים.

א. בשיר-השירים רבה ²¹ שנינו: "בית מדרשו של ר' אלעזר היה עשוי כמין ריס...". נראה שהכוונה שבית המדרש היה עגול, והמושבים היו מסודרים סביב היקף המעגל כצורת היפודרום. לפנינו אם-כן "ריס" במובן של היפודרום.

רטו ואילך), נזכר השם סוסי. ונראה לי לזהותו בחרבת סוסיה שבאיזור השומרון, מדרום לנחל בלוט (אי-אפשר להיכנס כאן לזיהוי ולגיתוח שמות המקומות הנזכרים במדרש ויסעו, ומקווה אני להיוקק לנושא זה במקום אחר). במקום מצוי ממצא ארכיאולוגי רצוף מהתקופה הפרסית עד סוף התקופה הביזנטית — זאת למדנו מממצאי הסקר באיזור (שלב ב) אשר טרם ראו אור. תודתי נתונה לעובדי המחלקה לסקר ארכיאולוגי אשר איפשרו לי לעיין ברשימותיהם. זיהויים אחרים ל"סוסי" ראה אצל ש' קליין Palästinisches in Jubiläenbuch, Zeitschrift des (deutschen Palästina-Vereins (=ZDPV), v.57 (1934), p. 7f. ויש לערער על חלק מדב-ריו, וא"א להרחיב בזה כאן).

באיזור זה שמדרום לנחל בלוט, התדלדל הישוב היהודי מלאחר מרד בר-כוכבא (ראה ג' אלון, תולדות היהודים בארץ-ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, תל-אביב תשט"ז, ב, עמ' 53—56) עלי-כן קשה להגיה שקיים חכם באיזור זה במאה השלישית. מאידך, לו מדובר היה בסוסיא היתה ה'ת' צריכה להופיע בגוף שמו של החכם, על-כן יש לפסול אף אפשרות זו. אם-כן, סביר יותר הוא להגיה כי יעקב בר סוסי, אף הוא מחירבת סוסיא, אשר מדרום מזרח לחברון היה.

15 מלחמות א, 266; 294.

16 קדמוניות יד, 361; 400.

17 ש' קליין, ארץ יהודה, הג'ל, עמ' 87.

18 סקר ארכיאולוגי בשנת תשכ"ח, נערך על-ידי מ' כוכבי, עמ' 72.

19 ערך ריסא, וראה בהערותיו של י' קוהוט ל"ערוך השלם", כרך ז, עמ' 285. קוהוט עמד אף על מקורה הפרסי של המילה.

20 להלן נשוב לדון בתרגום זה, בהע' 22.

21 פרשה א, פיסקה ג, א.

ב. תרגום יונתן מתרגם "עמק שווה הוא עמק המלך" (בראשית יד, יז) — "ריסה דמלכא"²². קוהוט²³ מסביר כי מדובר בכברת דרך שאורכה דרך מרוץ סוס. יסטרוב, הנ"ל, טוען כי מדובר בעיר מבצר לסוסים. קליין²⁴ סבר כי מדובר בהיפודרום. הסבר זה נראה בעיני. אך סבורני כי שגה קליין בהניחו כי מדובר בשרידי התיאטרון שגילה שיק מדרום לגיא בן הנום²⁵, שכן תיאטרון והיפודרום שני דברים שונים הם. לדעתי "ריסא דמלכא" אינו אלא ההיפודרום הנזכר אצל אויסביוס²⁶. היפודרום זה עמד "שני מילים מבית-לחם וכארבע מילים מירושלים", כלומר בסביבות רמת רחל ומר איליאס של ימינו. ליד ההיפודרום, מוסר אויסביוס, נמצא קבר רחל. קישור זה נזכר כבר בתקופה קדומה יותר. בתרגום השבעים לבראשית מז, מז, נזכרת קבורת רחל ליד ההיפודרום אבל זו כפי הנראה גלוסה מאוחרת²⁷, שהרי קשה להניח קיום היפודרום באזור יהודי בתקופה כה מוקדמת. כן נזכר ההיפודרום בקשר לקבר רחל בצוואת יוסף²⁸.

22 לא כאן המקום לדון בבעיות המיתודיות הקשורות למהימנותם הגיאוגרפית של התרגומים הארמים. אני מקווה להיזקק לבעיה זו במלוא היקפה. באופן כללי רשאים אנו לומר כי התרגום הוא ענף של המדרש. לעיתים מתרגם המתרגם את השם כפי משמעותו הלשונית כגון: "עין רוגל" (יהושע יח ט) — "עין קצרה" (הושפע מעין הכובס של ימי בית-שני); מעלה האדומים (יהושע יח, יז) — מסקנא דאדומים; גלילות (שם, שם) — גלילא; עמק קציץ (שם, כא) — מישרא דקציץ ועוד. אבל אלה מקרים יוצאים מן הכלל. לעתים קרובות הוא מציג במקום השם המקראי שם של מקום קיים. לעתים הוא ראה בכך פירוש ולעתים אין כאן אלא מדרש. כך או כך, יש כאן עדות לתפישתו של המתרגם. לשם דוגמה נביא סידרת שמות אשר קיומם בתקופתו איננו מוטל בספק. אם כי יתכן, ואין לכך חשיבות, שאין אלו הזהויים הנכונים למקומות הנזכרים במקרא. כגון, הר ההר — טוורא אמנוס (במדבר לד, ז); שפמה — אפמיה (שם, י); לשע — קלרוהי (בראשית י, יט); בשן — בתנו או מתנו (דברים ג, י ועוד), ועוד ועוד. נקודת מבט זאת עדיין לא נבדקה בדיקה שיטתית, כפי שטרם נעשה מחקר על שיטות הדרש של המקומות הנדרשים בספרות חז"ל. ניתוח של קטעים רצופים בתרגום, בתחום זה, נעשה עליידי מספר חכמים, כגון: א' ברור, מקומותיה של דבורה במדרש ובאגדה, *Das tannaitische Grenzverzeichnis Palästinas*, ש' קליין, עמ' 67–72; ועל אותו עניין ר' HUCA, v.5 (1928) [= *Palästina Studien*, Bd. II, Heft 1], p. 244–254; מאמרו בהונגרית ב' 85 (1908) p. 238–258; Magyar Zsidó Szemle, v.24 (1907); מ' איש-שולם, תחומי ארץ ישראל וסוריה, ירושלים (של לונץ), ב (תרמ"ז), עמ' 46–67. לאחרונה נזקק לבעייה א' טל, לשון התרגום לנביאים ראשונים (דיסרטציה), ירושלים תשל"א, עמ' 204–215, אך הוא לא התייחס כלל לבעיית התפישה המדרשית של התרגום.

23 ראה הע' 19 לעיל.

24 ש' קליין, ארץ יהודה, עמ' 87.

25 נסיונו לגלות את האיצטדיון במקורותינו הינו דוגמה לגישה מגמתית בביקורת הנוסח.

26 עומים מוסר גם ה'נוסע מבורדו' אשר איננו תלוי, כפי הנראה, באויסביוס. ראה, P. Geyer, *Itinera Hierosolymitana*, Vienna 1898, p. 25, 598; *Itinerarium Burdigalense* על ארץ-ישראל, מאסף ציון, ו (תרצ"ד), עמ' כה ואילך, ובאחרונה אצל מ' איש-שולם, מסעי נוצרים לארץ-ישראל, תל-אביב תשכ"ו, עמ' 211 ואילך.

27 על היפודרום מדרום למקדש שמענו גם מדברי יוספוס, קדמוניות יו', 255.

28 ראה מהדורת De Joage, ליידין 1964, פרק כ, עמ' 79.

במגילה החיצונית לספר בראשית²⁹, מופיע כתרסום לעמק המלך "בקעת בית כרמא". אם כן כוונת הכתוב לזיהוי "בית הכרם" עם "עמק המלך". על סמך החומר המקראי, הוכיח י' אהרונ' כי בית הכרם היא רמת רחל³⁰, וזאת עוד בטרם התגלתה מגילת בראשית. החומר מתקופת בית-שני מאשש זיהוי זה. במשנת מדות, שנינו: "אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית הכרם"³¹. יש להניח כי אבנים אלו הובאו ממקום הקרוב לעיר, כמו-כן יש להניח כי מדובר במקום גבוה מהעיר, וזאת מתוך שיקולים של הובלת האבנים. מכל האפשרויות המוצעות רמת-רחל עונה על צרכים אלו בצורה הטובה ביותר. לפי דרכנו למדנו כי בית-הכרם מצויה היתה בסביבות רמת רחל³², וכיון שאין שום סיבה להניח כי המגילה החיצונית לבראשית ותרסום יוגתן מייצגים מקורות סותרים, הרי מכאן ש"ריסה דמלכא" הוא ההיפודרום, אשר שכן ליד בית-הכרם, ואשר זיהינו אותו באיזור זה³³. לסיכום, ראינו כי המושג ריס — בית ריסא שימש בשפת היום יום, ואף במינוח הטופוגרפי, בשמות מתקנים ושמות הקשורים בסוסים. מכאן איפוא, ביסוס לטענתנו כי בית ריסה הנזכרת בבריחת הורדוס היא חירבת סוסיה הנדונה כאן. אגב זאת הוספנו נדבך חשוב לזיהויה של בית-הכרם ברמת-רחל.

*

בידינו עתה חומר נוסף לתולדותיה של חירבת סוסיה³⁴. בתקופת הורדוס היה במקום מבצר על פרשת הדרכים לערב ולמצדה. כאן ביצע הורדוס "קרב השהיה" נגד אויביו,

29 ג' אביגד וי' ידיו, מגילת בראשית ממגילות מדבר יהודה, ירושלים תשי"ז, דף XXII, שורה 14. יצויין כי במגילה זו אין זיהויים גאוגרפיים רבים, אך אלו הקיימים מעידים על ידע מפורט. למשל, כך הוא התאור היפה על הר בעל חצור (עצור דהאידנא) מצפון לבית-אל.

30 י' אהרונ', חפירות רמת-רחל, ידיעות ט (תש"ט), עמ' 147—174; שם, כ (תשט"ז), עמ' 44—47, הצעות אחרות. על הרודיון ועין כרם ראה אצל ז' קלאי, גבולותיה הצפוניים של ארץ יהודה, ירושלים תש"ך, עמ' 93, הע' 44. ש' קליין, ארץ יהודה, הנ"ל, עמ' 90 דן אף במסורת הנוצרית אשר זיהתה את בית-כרם בעין-כרם.

31 מידות פ"ג, מ"ד.

32 כידוע מוסר האונגליון של לוקס כי אשת יוחנן הלכה ל"אחת מערי יהודה" (לוקס א, לט) או ל"עיר יהודה" (ראה G. Dalman, Orte und Wege Jesu, Gütersloh 1921, p. 47 f.). אוריינס זיהה מקום זה עם עין-כרם היא בית-הכרם. יתכן כי חכם נוצרי זה ידע במסורת, כי עיר זו היתה בית-הכרם והזיהוי, בית-כרם = עין-כרם, הוא כבר זיהוי עצמי. אם כן הוא, יכולים אנו לסמוך במידת מה על המסורת הראשונה. מכאן שבית-הכרם צריכה להיות קרובה לבית-לחם — עירו של יוחנן, וכבר אמרנו כי בית-הכרם קרובה היתה לירושלים, אף על דרישות אלה עונה הזיהוי המוצע ברמת-רחל, בצורה הטובה ביותר.

בקעת בית-הכרם נזכרת במגילת הנחושת פיסקה מח בהוצאת מיליק, אך משם אין ראייה לזיהוי המקום (ראה J. T. Milik, Discoveries in the Judaean Desert, Oxford 1962, v. III, p. 268). מיליק עמד על הקטע במגילה החיצונית לבראשית ואף קישר זאת לתרגום.

כבר הנוסע המפורסם, פליקס פברי, ידע כי באיזור מר אליאס היה היפודרום. אינני יודע מניין למד זאת ומה היו מקורותיו. ראה Brother Felix Fabri (ed. Palestine Pilgrims Text — Society), London 1860, vol. VIII, p. 543. וראה גם אצל איש-שלום, הנ"ל, עמ' 245 ואילך. 33 כזיהוי ריאלי סביר למקום ההיפודרום הייתי מציע או את האוכף המזרחי את רמת רחל עם תלפיות או את האוכף אשר בקצהו שוכן מנזר מר אליאס. מנזר זה שוכן כ-5.3 ק"מ מירושלים (הווה אומר ארבעה מיל לערך) וכ-3.1 ק"מ מבית לחם (הווה אומר כ-2 מיל לערך).

34 לפירסום ראשוני וכללי של הממצאים ראה ש' גוטמן, ז' ייבין וא' נצר, חפירות בית-הכנסת בחירבת סוסיה, קדמוניות, ה (תשל"ב), עמ' 41—52.

וממקום זה באו אחד או אולי שנים מראשי הצבא ה"אדומי" ומגיבוריו. אין מכך ראייה ברורה למרכזיותו של הישוב, אך רמז לכך יש כאן. במאה השלישית, עם התחלת תקופת השגשוג של בית הכנסת במקום, נזכר אמורא (לא ידוע, יחסית) וזאת ללא קשר לחכמים הנזכרים בכתובות בית-הכנסת.

הסקר במקום (ראה בעמ' 77 של הסקר הנזכר בהע' 18) לא גילה שרידים מלפני התקופה הביזאנטית. בדו"ח על החפירה (ראה לעיל), טוענים המחקרים כי בית-הכנסת נבנה במאה השלישית בלבד. הדבר איננו מפליא, שכן סקר במקום אשר היה מיושב בצורה אינטנסיבית איננו יכול להיות מדויק. מה עוד, שלא קל להבחין בוודאות בהבדל בקרמיקה שבין התקופה הרומית והביזאנטית. בית-הכנסת נבנה בתחילת תקופת בניית בתי-הכנסת ורק מתקופה זו נמצאים בתי-כנסת אף במקומות אשר היו מיושבים, בוודאות, אף קודם לכן.